

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กับปัญหาการคุ้มครองแรงงานเด็ก
เคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้างของประเทศไทย*
Sustainable development goals (SDGs) and the protection of Migrant
child labors in the Thai Construction Industry

Received: 30 มีนาคม 2562

Revised: 30 มิถุนายน 2562

Accepted: 18 กรกฎาคม 2562

ดร. วัชรชัย จิระจินดากุล**

Dr. Watcharachai Jirajindakul**

ปานวาด ทับทึง***

Panwad Tubtung***

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาปัญหากฎหมายกับนโยบาย เพื่อนำเสนอการปรับปรุงกฎหมายคุ้มครอง
แรงงานและกฎหมายคุ้มครองเด็กของประเทศไทยที่ใช้อยู่ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

* เนื้อหาตามบทความนี้เรียบเรียงจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวคิดการพัฒนากฎหมายแรงงานของไทย : ศึกษากรณีแรงงาน
เด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมงานก่อสร้าง หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

** Dissertation Advisor

*** นักศึกษาปริญญาโทตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

*** Student, LL.M. Program, School of Law, National Institute of Development Administration. E-mail:
pang-panwad@hotmail.com

เนื่องจากประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community : AEC) ส่งผลให้มีแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมากซึ่งหนึ่งในนั้นมีแรงงานเด็ก ที่มีส่วนหนึ่งทำงานในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ทั้งนี้พบว่าการใช้แรงงานเด็กเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติร่วมมือกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศกำหนดขึ้น เพื่อยุติการใช้แรงงานเด็ก

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษากฎหมายเพื่อการพัฒนาโดยวิเคราะห์ข้อความคิด กรณีศึกษา และสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันโดยการวิจัยเอกสาร

จากการศึกษาพบว่า 1) แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ไม่ปรากฏคำนิยามที่ชัดเจน ทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย ทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ควรที่บัญญัติคำนิยามของเด็กกลุ่มนี้ไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ชัดเจน

2) แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้าง จำพวกต้อง ยก แบก หาม หาบ สิ่งของที่มีน้ำหนักมากนั้นไม่ระบุเป็นงานอันตรายในกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย ควรที่บัญญัติงานในลักษณะดังกล่าวเป็นงานอันตรายสำหรับการใช้แรงงานเด็กในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

3) การใช้แรงงานเด็กเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรที่กำหนดมาตรการให้มีช้อยกเว้นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์อายุของการใช้แรงงานเด็ก สำหรับกรณีของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานเด็ก

คำสำคัญ: แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน แรงงานอุตสาหกรรมก่อสร้าง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article analyzes legal problems and relating to policies to labor protection laws and the Thai child protection law. The authors suggest improvements to these laws to adopt to the current situation in Thailand. Thailand is one of the countries that joined the Asean Economics Community (AEC), which resulted in a large number of migrant workers coming to work in Thailand. Among those workers are child laborers who work in the construction industry. Eliminating child labor is one of the Sustainable Development Goals (SDGs), under which the United Nations cooperating with the International Labor Organization to end child labor.

This study analyzes the ideas, case studies and documentary research into current social situations and concludes that:

1) There is no clear definition of migrant child labor, which results, in a legal gap that leaves these are protected by the law. There should be a clear definition of this group of children in the 2003 Child Protection Act.

2) Although the use of migrant child labor in the construction industry requires children to carry heavy objects, this is not identified as a dangerous job under Thai labor protection law. There should be a provision that identifies construction work as a dangerous job for child laborers in the Labor Protection Act BE 2541

3) Eliminating child labor is one of the Sustainable Development Goals but these measures should be defined. to include an exception to the criteria for the age of child labor in developing countries that need to use child labor.

Keyword: migrant child labors, construction industry workers, sustainable development goals (SDGs)

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่องค์กรสหประชาชาติได้กำหนดขึ้น¹ และเป็นเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมให้อยู่ระดับสากลและเป็นแนวทางเดียวกัน สำหรับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจนทุกรูปแบบ ซึ่งความยากจนนับว่าเป็นปัญหาหลักของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา และเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหามากมาย อาทิ การใช้แรงงานเด็ก การค้ามนุษย์ และอาชญากรรม ทั้งนี้ สำหรับเรื่องการยุติการใช้แรงงานเด็กเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากปัญหาแรงงานเด็กยังพบเห็นได้ในปัจจุบัน และเป็นปัญหาหนึ่งที่ควรได้รับการแก้ไขให้หมดสิ้นไป ซึ่งการที่จะกำจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็กให้หมดสิ้นไปเป็นเรื่องที่ยากสำหรับบางประเทศที่มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานเด็ก ในมุมมองของนักวิชาการบางส่วนมีมุมมองที่ต่างกันไป ซึ่งมองว่าการใช้แรงงานเด็กเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ และเป็นผลดี กล่าวคือ เป็นการฝึกให้เด็กมีประสบการณ์ในการทำงาน มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีรายได้

¹ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน”, <http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>, (last visited 26 June 2019).

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือที่เรียกว่า AEC สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยเปิดโอกาสด้านการค้าเสรี ทำให้มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนมากเข้ามาทำงานในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่มีจำนวนแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก คือ อาชีพกรรมกร จำพวกงานก่อสร้าง² และมีแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่ทำงานในอุตสาหกรรมงานก่อสร้างการทำงานจำพวกช่วยยกหรือแบกของอุปกรณ์วัสดุก่อสร้างหรือวัสดุต่าง ๆ ในงานก่อสร้างที่มีน้ำหนักมาก และพบว่าการใช้แรงงานเด็กนั้นเริ่มต้นเมื่อเด็กมีอายุ 13 ปีขึ้นไปก็เริ่มทำงานในอุตสาหกรรมก่อสร้างแล้ว³

การทำงานของกลุ่มแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้างดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า การใช้แรงงานเด็กทำงานที่มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 44 ห้ามใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี⁴ หากมีการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี นับว่าเป็นการกระทำที่ผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 44 และเนื่องจากประเทศไทยมีการให้สัตยาบันอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 138 (Minimum Age Convention, 1973 (No. 138)) ว่าด้วยอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน พ.ศ. 2516 ซึ่งมีการกำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำของการใช้แรงงานเด็ก โดยกำหนดให้มีการใช้แรงงานเด็กอายุ 15 ปี สำหรับงานทั่วไป อายุต่ำกว่า 18 ปี งานที่มีความเสี่ยงอันตราย และอนุสัญญาที่ 182 ว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงาน พ.ศ. 2542 (Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182)) ที่มีการกล่าวถึงรูปแบบที่เลวร้ายสำหรับการใช้แรงงานเด็กที่ประเทศไทยได้มีการให้สัตยาบัน รวมถึงข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 190 ซึ่งมีการกำหนดประเภทงานอันตรายสำหรับเด็ก คือ งานที่มีลักษณะอันตรายต่อสุขภาพของเด็ก หรือสภาพแวดล้อมของการทำงาน และมีการระบุงานที่เกี่ยวข้องกับการขนย้ายหรือการควบคุมสิ่งของที่มีน้ำหนักมากด้วยแรงกายเป็นรูปแบบของงานที่เลวร้ายสำหรับการใช้แรงงานเด็ก⁵

นอกจากนี้ประเภทงานที่ต้องใช้กำลังกายจำพวกที่ต้อง ยก แบก หาม หาบ สิ่งของที่มีน้ำหนักมากถูกจัดเป็นงานที่มีลักษณะเป็นอันตรายสำหรับเด็ก ซึ่งปรากฏอยู่ในอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 182 และข้อแนะนำขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ 190 นอกจากนี้ มาตรการทางกฎหมายที่กำหนด

² สำนักงานประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ กรมประชาสัมพันธ์, ประเทศไทยกับอาเซียน (กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542).

³ “วิถีชีวิตเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง”, <http://www.fblclthai.org/>, (last visited 26 June 2019).

⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 44.

⁵ ประกาศคณะกรรมการระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย, “ประเภทงานอันตรายสำหรับแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายของประเทศไทย”, ม.ป.ป.

เรื่อง งานที่ต้องยก แบก หาม หาบ สิ่งของที่มีน้ำหนักมาก คือ อนุสัญญาฉบับที่ 127 ว่าด้วยน้ำหนักสูงสุดที่อนุญาตให้คนงานหนึ่งคนแบกหามได้ พ.ศ. 2510 (The Maximum Weight Convention No. 127) และมีข้อเสนอขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ 128 มุ่งเน้นในการคุ้มครองเรื่องของการ ยก แบก หาม สิ่งของที่มีน้ำหนักของบุคคลคนหนึ่งทำได้ โดยเฉพาะกรณีผู้หญิงและเด็กทำงาน ซึ่งงานก่อสร้างนั้นเป็นงานที่ไม่เหมาะที่จะให้เด็กเข้าทำงานเพราะด้วยระยะเวลาของการทำงาน ลักษณะของงาน รวมสภาพแวดล้อมในการทำงานนั้น ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อ สุขภาพ ร่างกาย และจิตใจของเด็กได้ ซึ่งเป็นงานที่ไม่ควรให้เด็กทำ ถ้าพบว่ามีการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี ให้กำหนดมาตรการขั้นต่ำสำหรับการจ้างงานไว้ที่อายุ 18 ปี⁶

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 หมวดการใช้แรงงานเด็กไม่ได้ระบุงานก่อสร้างเป็นงานอันตรายสำหรับการใช้แรงงานเด็กรวมถึงงานจำพวกที่ต้องใช้กำลังยก แบก หาม หาบ ขน ขนลาก หรือเข็นของที่มีน้ำหนักมากไม่ได้ระบุไว้ในตัวพระราชบัญญัตินี้แต่สำหรับงานจำพวกนี้ได้มีการกำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดอัตราน้ำหนักที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานได้ พ.ศ. 2547 ซึ่งต่างจากหมวดของการใช้แรงงานหญิง สำหรับกรณีหญิงมีครรภ์ มาตรา 39(3) มีการกำหนดห้ามยก แบก หรือเข็นของหนักกว่า 15 กิโลกรัม ที่กำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 การที่มีได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ งานดังกล่าวข้างต้น ไว้ในกฎหมายหลักซึ่งจะส่งผลเสียต่อการอ้างความไม่รู้กฎหมาย ที่ความจริงมีการบัญญัติขึ้นเป็นพิเศษในกฎกระทรวงกำหนดอัตราน้ำหนักที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานได้ พ.ศ. 2547 และทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายได้ โดยการที่จะสามารถอ้างถึงความไม่รู้ของกฎหมายได้

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่ทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง ส่วนใหญ่จะเข้าไม่ถึงการบริการสาธารณะที่ภาครัฐจัดให้ ไม่ว่าจะเป็นการบริการด้านสุขภาพ สาธารณสุข การศึกษาที่บุตรของคนงานต่างตัวควรได้รับการบริการของทางภาครัฐตามสิทธิของเด็กคนหนึ่งควรที่ได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชน ด้านคุ้มครองเด็ก ทั้งนี้ กลุ่มแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่มีการเคลื่อนย้ายมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นกรรมกรในงานก่อสร้างนั้น พบว่ามีแรงงานจำนวนหนึ่งที่เป็นเด็กมาทำงานก่อสร้างรวมอยู่ด้วย⁷ โดยส่วนใหญ่กลุ่มแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย จะเป็นกรณีที่เข้ามาโดยที่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายคนเข้าเมือง กฎหมายที่อนุญาตให้คนต่างตัวทำงาน และกฎหมายแรงงานของไทย ส่งผลทำให้แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเหล่านี้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง รวมถึงผู้ที่

⁶ International Labor Organization, “Convention C127 - Maximum Weight Convention, 1967 (No. 127)”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C127 (last visited 30 มกราคม 2018).

⁷ ตำรวจภูธรภาค 7, คู่มือปฏิบัติการเรื่องแรงงานเด็กของเจ้าหน้าที่ตำรวจ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามัคคีสาร (ดอกหญ้า), 2541).

แสวงหาประโยชน์อันมิชอบจากการใช้แรงงานเด็ก นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ไม่ได้กำหนดคำนิยามของแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไว้อย่างชัดเจน เฉกเช่นกรณีเด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก เด็กเร่ร่อน

บทความฉบับนี้จะทำการศึกษาเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กับปัญหาการคุ้มครองแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้างของประเทศไทย โดยพิจารณาว่า แรงงานเด็กในอุตสาหกรรมก่อสร้างหมายถึงใคร การคุ้มครองแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้างของประเทศไทย และมีความสัมพันธ์อย่างไรกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)

1. แรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานกับข้อพิจารณาปัญหาแรงงานเด็กในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

ปัญหาการใช้แรงงานเด็กนั้นเป็นกลุ่มแรงงานที่เป็นปัญหามานาน ก่อนยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม (ค.ศ. 1760 - ค.ศ. 1850) ในช่วงเวลานั้นกฎหมายแรงงานมีพัฒนาการมาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งของระบบกฎหมาย common law เนื่องจากประเทศอังกฤษเห็นว่ากฎหมายที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอในการคุ้มครองคนงาน โดยหลักการคุ้มครองแรงงานเด็กในยุโรปนั้นมีจุดเริ่มต้นขึ้นที่ประเทศอังกฤษ โดยผู้ที่ริเริ่มแนวคิดและบทบาทและออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็ก คือ โรเบิร์ต โอเวน เป็นนักอุตสาหกรรมชาวอังกฤษ ที่เห็นความสำคัญและเป็นผู้ผลักดันในการตรากฎหมายเกี่ยวกับเรื่อง การคุ้มครองแรงงานเด็ก เนื่องจากประเทศอังกฤษมีการใช้แรงงานเด็กตั้งแต่ยุคอุตสาหกรรม โดยมีลักษณะเป็นการใช้งานเป็นลูกจ้างฝึกหัดงานซึ่งมีฐานมาจากระบบดั้งเดิม ทำให้เด็กที่มีความต้องการที่จะทำงานและรัฐบาลมีจุดประสงค์ที่ต้องการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่กลายเป็นการเปิดช่องให้มีการเอารัดเอาเปรียบบีบบังคับแรงงานเด็ก จึงทำให้เด็กไม่ได้ได้รับความคุ้มครอง ส่งผลให้มีการผลักดันในการออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กให้มีผลใช้บังคับทั่วไป⁸ ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจจากรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งในปี ค.ศ. 1833 โดย ลอร์ด อัลธอร์ป (Lord Althorp) ได้มีการปรับสภาพการทำงานของคนงานให้ดีขึ้น และมีการออกมาตรการห้ามใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 9 ขวบ ตามโรงงานต่าง ๆ และจำกัดจำนวนชั่วโมงการทำงานวันละ 9 ชั่วโมงพร้อมให้มีการให้การศึกษาแก่ลูกจ้าง ส่วนเด็กที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี ให้ทำงานเพียงวันละ 12 ชั่วโมง ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1847 ได้มีการออกกฎหมายลดเวลาการทำงานของเด็กในงานที่เป็นอันตรายตามที่กฎหมายที่กำหนดอายุขั้นต่ำของแรงงานเด็กไว้ที่ 10 ปี ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่มีการกำหนดเรื่องความคุ้มครองแรงงานเด็ก

⁸ มาลี พฤษพงสาวลี, ประวัติกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กในสหราชอาณาจักร, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 11, 2 (2523).

ทั้งนี้ องค์การแรงงานระหว่างประเทศเห็นความสำคัญเรื่องการใช้แรงงานเด็กจึงได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายในเรื่องหลักเกณฑ์อายุการทำงานของการใช้แรงงานเด็ก คือ อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 138 (Minimum Age Convention, 1973 (No. 138)) ว่าด้วยอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน พ.ศ. 2516 และอนุสัญญาที่ 182 ว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงาน พ.ศ. 2542 (Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182)) ที่มีการกล่าวถึงรูปแบบที่เลวร้ายสำหรับการใช้แรงงานเด็ก รวมถึงข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 190 นอกจากนี้ ประเด็นว่าด้วยเรื่องของการยกแบกสิ่งของหรือทุณฺลาภที่มีน้ำหนักมากนั้น ทางองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้มีการกำหนดอนุสัญญาฉบับที่ 127 ว่าด้วยน้ำหนักสูงสุดที่อนุญาตให้คนงานหนึ่งคนแบกหามได้ พ.ศ. 2510 (The Maximum Weight Convention No. 127) และมีข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ 128 ที่เกี่ยวกับเรื่องของน้ำหนักสูงสุดที่อนุญาตให้คนงานคนหนึ่งแบกหามได้

เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาในเบื้องต้นจำเป็นต้องพิจารณาความหมายของ “แรงงานเด็ก” ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 44 ได้กำหนดห้ามมิให้นายจ้างจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ทำงานเป็นลูกจ้าง⁹ ซึ่งแต่เดิมนั้นได้กำหนดอายุขั้นต่ำของลูกจ้างที่เป็นเด็กไว้ที่ 14 ปี แต่เนื่องจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้มีการกำหนดอายุขั้นต่ำไว้ ซึ่งปรากฏรายละเอียดไว้ในอนุสัญญาแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 138 ว่าด้วยอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน พ.ศ. 2516 (ILO Convention No.138 Concerning Minimum Age for Admission to Employment, 1973) มาตรา 2(3) ซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมภาคีและมีการให้สัตยาบันกับอนุสัญญาฉบับดังกล่าวขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 และเริ่มมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ส่งผลทำให้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 จึงมีการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์อายุของการใช้แรงงานเด็กให้มีความสอดคล้องตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 138

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีการเคลื่อนย้ายแรงงานและสื่อเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงส่งผลให้อัตราค่าจ้างมีการปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community : AEC) ส่งผลผลักดันให้มีการเปิดการค้าเสรีเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นผลให้มีแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการรับจ้างทำงานทั่วไป อย่างเช่น กรรมกรงาน

⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541, มาตรา 44.

ก่อสร้าง และพบว่า มีแรงงานเด็กที่เป็นกลุ่มเคลื่อนย้ายถิ่นฐานทำงานก่อสร้าง โดยทำงานจำพวกยกหรือแบก อุปกรณ์วัสดุก่อสร้างหรือวัสดุต่าง ๆ ในงานก่อสร้างที่มีน้ำหนักมาก

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาแรงงานเด็กที่เป็นกลุ่มเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทย พบว่ามีแนวโน้มที่จะถูกนำมาใช้เป็นแรงงาน และเด็กเหล่านั้นมีอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิ ถูกกระทำด้วยความรุนแรง หรือถูกแสวงหาประโยชน์ จึงเป็นรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก ในส่วนการทำงานของแรงงานเด็กนั้น พบว่ามีแรงงานเด็กทำงานอยู่ในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ ภาคเกษตร ภาคประมง ขอบาน ซึ่งภาคอุตสาหกรรม¹⁰นั้นจะเป็นกรณีที่มีความเสี่ยงต่อการยกของหนัก ทำงานเกินเวลา อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงอันตราย และพบว่ามีการใช้แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน เริ่มตั้งแต่อายุ 13 ปีขึ้นไปก็เริ่มทำงานในอุตสาหกรรมงานก่อสร้าง ซึ่งกลุ่มแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่ทำงานในประเทศไทยมีอายุต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย ส่งผลทำให้เป็นแรงงานที่ผิดกฎหมาย

การใช้แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในอุตสาหกรรมก่อสร้างจัดอยู่ภายใต้การคุ้มครองขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเช่นเดียวกันกับการใช้แรงงานเด็ก ตามอนุสัญญาฉบับที่ 138 (Minimum Age Convention, 1973 (No. 138)) ว่าด้วยอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน พ.ศ. 2516 กำหนดว่า ต้องไม่ต่ำกว่า 15 ปี กรณีของประเทศสมาชิกในระบบเศรษฐกิจยังไม่พัฒนามีข้อยกเว้นกำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ 14 ปี งานเบา กำหนดอายุ 13 ถึง 15 ปี งานอันตรายโดยสภาพหรือลักษณะ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย หรือศีลธรรมอันดี จะต้องไม่ต่ำกว่า 18 ปี และมีสาระสำคัญที่ต้องนำมาใช้บังคับอย่างน้อยที่สุดกับกิจการ คือ การทำเหมืองแร่ การทำเหมืองหิน การผลิต การก่อสร้าง การไฟฟ้า แก๊สและน้ำ บริการสุขภาพ การขนส่ง คลังสินค้า การสื่อสาร การเพาะปลูกและกิจการ ทางทะเลอื่น ๆ และการผลิตจะต้องกระทำเพื่อการค้า ยกเว้นการผลิตภายในครอบครัว การผลิตขนาดเล็กสำหรับการบริโภคภายในท้องถิ่นและไม่มีการจ้างคนงานเป็นประจำ¹¹

เมื่อพิจารณาความหมาย“แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน” ไม่ใช่คำทางนิติศาสตร์ ส่งผลให้ไม่ปรากฏคำนิยามทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ซึ่งต่างจากคำนิยามของแรงงานต่างด้าวที่มีการบัญญัติขึ้นตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 กล่าวคือ คนต่างด้าว หมายความว่า บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งเป็นการตีความจากมาตรการทางกฎหมายของ

¹⁰ กมลชนก ขำสุวรรณ และ บุรเทพ โชคนานุกุล, “ความหลากหลายของแรงงานเด็กในประเทศไทย: จะป้องกันและแก้ไขปัญหานี้อย่างไร”, ม.ป.ป, หน้า 93.

¹¹ กระทรวงแรงงาน, “อนุสัญญาฉบับที่ 138 ว่าด้วยอายุขั้นต่ำที่อนุญาตให้จ้างงานได้ พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973)”, <http://www.mol.go.th/anonymouse/international/3415>, (last visited 14 November 2018).

ประเทศอังกฤษ ที่มีชื่อว่า The British Nationality and Status of Alien Act. ซึ่งได้มีการตีความหมายของคำว่า Alien คือ บุคคลที่ไม่ใช่คนในบังคับของประเทศอังกฤษ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้พยายามที่จะนิยามคำว่า “แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน” แต่ยังไม่เป็นข้อยุติหรือข้อตกลงที่ชัดเจน เนื่องจากต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหลักเกณฑ์อายุ งานและแรงงาน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการจำกัดขอบเขตซึ่งต้องอาศัยมุมมองที่แตกต่างกัน เช่น คำว่า “แรงงานเด็กต่างชาติ” “เด็กข้ามชาติ” และ “แรงงานที่อพยพเป็นเด็กต่างชาติ” จะหมายถึง เด็กต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีขึ้นไป ถือว่าเป็นการให้คำนิยามความจำกัดความของคำว่า แรงงานอพยพ (Labor Migrant) ที่จะต้องมีการกำหนดเวลาการย้ายถิ่นที่ไปอยู่ที่ใหม่¹²

จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ไม่ได้กำหนดคำนิยามความหมายของ “แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน” ให้ชัดเจนนั้นส่งผลเสียทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายได้ แม้ใน มาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้กำหนดคำนิยามของ “เด็กเร่ร่อน” “เด็กกำพร้า” “เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก” “เด็กพิการ” “เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิด” “นักเรียน” “นักศึกษา” แต่ก็ได้มีการให้คำนิยามของแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไว้ ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มความหมายของ กลุ่มเด็กเร่ร่อน หรือกลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก เพื่อที่จะให้แรงงานเด็กได้รับการปกป้องและคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองเด็ก โดยที่มิได้มีการแบ่งแยกระหว่างเด็กกลุ่มเคลื่อนย้ายถิ่นฐานกับเด็กไทย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากรณีงานก่อสร้างที่ต้อง ยก แบก หาม หาบ ขน ทุบ ลาก สิ่งของที่มีน้ำหนักมากไม่ได้ปรากฏอยู่ในรายละเอียดของประเภทงานอันตราย แต่ปรากฏอยู่ในกฎกระทรวง ซึ่งพิจารณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ตามมาตรา 37 การที่ไม่ได้มีการระบุงานจำพวกที่ต้อง ยก แบก หาม หาบ ขน ทุบ ลาก หรือเข็นของที่มีน้ำหนักมากไว้ในหมวดการใช้แรงงานเด็ก แต่ปรากฏในกฎกระทรวงที่พิจารณาจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ซึ่งจะทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายได้ และจะส่งผลทำให้เด็กที่ทำงานก่อสร้าง อาจได้รับกระทบที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ เนื่องจากการที่ไม่ระบุขอบเขตของประเภทงาน และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ชัดเจนพออาจถูกหยิบยกเป็นช่องว่างทางกฎหมาย ทำให้เด็กกลุ่มนี้ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า แรงงานเด็กที่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานในประเทศไทย พบว่า มีการทำงานในงานก่อสร้าง โดยการเริ่มทำงานของกลุ่มแรงงานเด็กมีอายุ

¹² วราวุธ พิษวิทยพันธ์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานเด็กต่างด้าวที่ทำงานในร้านอาหาร ศึกษากรณีทำงานร้านอาหารในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558).

เริ่มแรก คือ อายุ 13 ปี และมีการทำงานหนัก มีลักษณะของงานที่ได้รับมอบหมายส่วนใหญ่ จะเป็นการยก แบก หาม หาบ สิ่งของที่มีน้ำหนักมาก ส่งผลให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้ง่าย จากการสำรวจ พบว่าแรงงาน เด็กเหล่านี้ มีความเป็นอยู่ที่ลำบากในบ้านพักคนงาน เนื่องจากมีจำนวนคนงานเยอะ ทำให้พบถึงปัญหาด้าน สุขภาพไม่เพียงพอ วัคซีนสำหรับเด็กอ่อนของลูกคนงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่ต้องได้รับการฉีดวัคซีน รวมถึง การรักษาพยาบาลของลูกคนงาน ซึ่งกลุ่มแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ยอมไปรักษาพยาบาล เพราะกลัวถูกจับกลับส่งประเทศต้นทาง เนื่องจากการเข้าเมืองผิดกฎหมาย รวมถึงเรื่องการศึกษาเล่าเรียน ที่ ต้องมีการเดินทางระยะไกล รวมถึงความแตกต่างทางภาษาจึงทำให้เข้าไม่ถึงบริการสาธารณะที่ภาครัฐจัดให้ ส่งผลให้แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานประสบปัญหาด้านสิทธิต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการคุ้มครองเด็กกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

องค์การแรงงานระหว่างประเทศพยายามแก้ไขปัญหาระบบแรงงานเด็กให้หมดสิ้นไป จึงได้ร่วมมือกับองค์กร สหประชาชาติกำหนดให้เป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs (Sustainable Development Goals) ซึ่งเป็นการพัฒนามาจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ หรือ MDGs (Millennium Development Goals) มีระยะเวลาการดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2558-2573 เป็นเวลา 15 ปี ซึ่งกำหนด เป้าหมายไว้ 17 เป้าหมาย เพื่อเชื่อมโยงกันใน 3 มิติ คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้าน สิ่งแวดล้อมโดยเป้าหมายที่มีการกล่าวถึงกรณีของการห้ามใช้แรงงานเด็ก คือ เป้าหมายที่ 8 คือ การส่งเสริม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและครอบคลุมการจ้างงานและการทำงานที่ดีสำหรับทุกคน (Goal 8: Promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all) ของเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) นั้นมีเป้าประสงค์ ทั้งหมด 10 เป้าประสงค์ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก คือ เป้าประสงค์ที่ 7 ดำเนินมาตรการโดยทันทีและมีประสิทธิภาพเพื่อขจัดแรงงานบังคับ ยุติความเป็นทาส สมัยใหม่และการค้ามนุษย์รวมถึงการห้ามและกำจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็กรวมถึงการจัดและ การใช้ทหารเด็ก และยุติการใช้แรงงานเด็กในทุกรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2568 ¹³

เป้าหมายดังกล่าวเป็นเป้าหมายที่มุ่งเน้นให้ยุติการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบเลวร้ายที่สุดอันเป็นการขัด หลักสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ยังมีอีกหนึ่งเป้าหมาย คือ เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมอย่างสงบสุขและ ครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพรับผิดชอบและ

¹³ International Labor Organization, "Goal 8: Promote Inclusive and Sustainable Economic Growth, Employment and Decent Work for All", http://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/theme-by-sdg-targets/WCMS_556964/lang-en/index.htm, (last visited 7 June 2017).

ครอบคลุมในทุกระดับ (Promote just, peaceful and inclusive societies) มี 10 เป้าประสงค์ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก คือ เป้าประสงค์ที่ 2 ยุติการละเมิดการแสวงหาประโยชน์การค้ามนุษย์และการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบและการทรมานที่มีต่อเด็ก¹⁴

เป้าหมายที่ 8 มี 10 เป้าประสงค์ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก คือ เป้าประสงค์ที่ 7 การยุติการใช้แรงงานเด็กทุกรูปแบบ เป็นเป้าหมายที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กอย่างจริงจัง เนื่องจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและเป็นการขัดขวางพัฒนาการของเด็ก และการจัดการใช้แรงงานเด็กนับว่าเป็นหลักเกณฑ์ตามอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐที่มีพันธกรณีต่อการแรงงานระหว่างประเทศทุกประเทศต้องปฏิบัติตามไม่ว่าพวกเขาจะให้สัตยาบันหรือไม่ก็ตาม เพื่อเป็นการร่วมมือกันในการต่อสู้ เพื่อจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดการใช้แรงงานเด็กและหน่วยงานทางเทคนิคหลายแห่งร่วมสนับสนุนการต่อสู้ครั้งนี้ที่นอกเหนือ IPEC จะเห็นได้ว่าองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้พยายามต่อสู้กับปัญหากับแรงงานเด็กมาอย่างยาวนาน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการทำงานข้ามพรมแดน และในการต่อสู้กับปัญหาแรงงานเด็ก โดยเข้าร่วมกับองค์กรแรงงานและนายจ้างผ่านขบวนการเจรจาทางสังคมกับรัฐบาล ในปีค.ศ. 2010 สมาพันธ์สหภาพแรงงานระหว่างประเทศและองค์กรนายจ้างระหว่างประเทศ (International Trade Union Confederation และ International Organization of Employers) ได้รวมตัวกันเพื่อจัดตั้ง Platform Child Work Platform ซึ่งทำงานภายใต้สหประชาชาติ คณะทำงานแรงงานสากล

องค์กรสหประชาชาติมีแนวคิดที่ว่า เมื่อความยากจนยังคงมีอยู่ก็จะส่งผลทำให้แรงงานเด็กยังคงมีอยู่เช่นกัน นอกจากนี้ สำหรับการห้ามใช้แรงงานเด็กมีทั้งกลุ่มคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อย่างกลุ่มนักวิชาการระดับนานาชาติมีมุมมองว่า นโยบายดังกล่าวเป็นการละเว้นผลประโยชน์และสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนของชาติตะวันตก กล่าวคือ การอนุญาตให้เด็กเล็กทำงานซึ่งมีผลดีแต่นำมาพิจารณา แต่จะพิจารณาในแง่ลบและตัดสินใจว่าไม่ควรทำงาน อย่างกรณีของ เด็กชายอายุ 9 ขวบ ทำงานเป็นผู้ช่วยช่างไม้ในเมือง Dhaka ประเทศบังคลาเทศ กลุ่มนักวิชาการมีมุมมองที่ว่า เด็กสามารถทำได้เป็นการฝึกทักษะและประสบการณ์

นักสังเกตการณ์กับนักวิจัยที่ทำงานในสาขาการพัฒนาการเด็กหรือสิทธิมนุษยชนกล่าวว่า คณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นละเลยต่อหลักฐานที่มีอยู่ แต่ให้ความสำคัญเชิงอคติและนโยบายด้านตะวันตกซึ่งอาจส่งผลเสียในภายหน้า ซึ่ง 1,925 ประเทศทั่วโลก มีพันธกรณีที่ยุติการใช้แรงงาน

¹⁴ International Labor Organization, “Goal 16: Promote Just, Peaceful and Inclusive Societies”, http://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/theme-by-sdg-targets/WCMS_558142/lang-en/index.htm, (last visited 7 June 2017).

เด็กภายในปี พ.ศ. 2568 ตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการจำนวน 15 คนในบางประเทศ และ 18 คนในประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีพันธกรณี มีความต้องการที่จะกำหนดอายุขั้นต่ำของการใช้แรงงานเด็กจะถูกทอดทิ้ง เนื่องจากข้อถกเถียงเรื่องของการงานที่เหมาะสมกับวัย ที่อาจเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อที่เด็กยากจนจะมีโอกาสปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น¹⁵

Dorte Thorsen เป็นอาจารย์สอนที่ University of Sussex เป็นหนึ่งในผู้ร่วมลงนามจากโรงเรียนการศึกษาทั่วโลกที่มหาวิทยาลัย Sussex ซึ่งได้กล่าวว่า การที่จะห้ามเด็กทำงานไม่ได้หมายความว่า จะนำพวกเขากลับมาสู่สังคมโรงเรียน เพราะความจริงแล้วพวกเขากำลังทำงานเพื่อนำเงินมาจ่ายค่าเล่าเรียนก็ได้ และทำนวยังให้ความเห็นอีกว่า สำหรับเด็กบางคนนั้นมองเป็นหลักเศรษฐศาสตร์ที่มีเหตุผล เนื่องจากการทำงานไม่ได้จบลงเพียงแค่วัยเด็กเท่านั้น แต่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้ และสามารถสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการชุมนุมของแรงงานเด็กสหภาพแรงงาน ในแทบประเทศทวีปแอฟริกาและประเทศอินเดีย ที่พวกเขายกย่องมีส่วนร่วมในการเมือง และยังได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายพัฒนารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ Priti Patel ซึ่งเป็นนักการเมืองชาวอังกฤษ เพื่อเป็นการกดดันในการหาหลักฐานว่า เป็นแรงงานเด็ก โดยการให้บริษัทอังกฤษตรวจสอบโซ่อุปทานของตน และยังคงกล่าวต่ออีกว่า พวกเขาไม่น่าจะมีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง¹⁶

Mélanie Jacquemin ชาวฝรั่งเศส เป็นนักสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยมาร์เซย์ ประเทศฝรั่งเศสได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแรงงานเด็กและผู้ใหญ่ที่ทำการอพยพจากหมู่บ้านหนึ่งไปเมืองหนึ่งเพื่อหางานทำนั้นมุมมองของเด็กกลุ่มนี้ถูกเอาเปรียบ จากการศึกษพบว่า เด็กบางคนทำงานในสถานการณ์เลวร้าย และคุณสมบัติไม่ตรงกับมาตรฐานที่ตั้งไว้สำหรับการทำงานที่ดีที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ และพบว่า บางครั้งพวกเขาทำงานเกินไป และถ้ามีหนังสือเดินทางและจะถูกตรึงสิทธิเสรีภาพ และอยู่สถานการณ์บีบบังคับให้เป็นทาสแล้ว นับว่าเป็นปัญหาการค้ามนุษย์ ถึงแม้คดีเหล่านี้เป็นปัญหาของชนกลุ่มน้อย เมื่อเทียบกับแรงงานเด็กที่ทำงานในสภาพที่ดีโดยเฉพาะในแอฟริกาตะวันตก แรงงานเด็กจึงมีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดดังกล่าว และไม่ว่าจะเป็นแรงงานเด็กในทวีปแอฟริกาหรือทวีปยุโรปซึ่งจะเสี่ยงต่อการถูกเอาเปรียบ แต่การห้ามทำงานของแรงงานเด็กเป็นเหตุให้เกิดข้อผิดพลาดร้ายแรงจากหน่วยงานระหว่าง

¹⁵ Tracy McVeigh, "UN's Ban on Child Labour Is a 'Damaging Mistake'", <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/18/child-labour-un-ban-damaging-mistake>, (last visited 18 December 2016).

¹⁶ Ibid.

ประเทศขนาดใหญ่ เนื่องจากการตัดสินใจมาจากประสบการณ์ที่เห็นแต่ข้อเสียของการใช้แรงงานเด็ก แต่ไม่เห็นข้อดีและความจำเป็นของแรงงานเด็ก¹⁷

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสัมพันธ์กันตามหลักสิทธิมนุษยชนด้านการคุ้มครองเด็ก และตามหลักอนุสัญญาสิทธิเด็ก กล่าวคือ ได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกรอบอนุสัญญาสิทธิเด็กและต้องไม่ถูกละเมิดปฏิบัติ เรื่อง เชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา และรับความคุ้มครอง จากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการทำงานที่น่าจะเป็นการเสี่ยงอันตรายที่จะส่งผลกระทบต่อการศึกษา ส่งผลเสียต่อสุขภาพ และพัฒนาการทางร่างกาย สมอง จิตใจ ศิลธรรม และสังคม นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า ประชาคมโลกมีความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็ก โดยการกำหนดมาตรการทางกฎหมายภายในให้เพิ่มโทษให้หนักขึ้นหากพบผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการใช้แรงงานเด็ก และหยุดใช้แรงงานเด็ก ทั้งนี้ เพื่อที่จะป้องกันการค้ามนุษย์หรือการใช้แรงงานบังคับ นอกจากนี้ในมุมมองของความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานเด็ก เพราะสถานะทางการเงินของครอบครัวที่ลำบาก ลักลอบทำงาน และทำให้ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบกลุ่มแรงงานกลุ่มนี้ได้ง่าย ทั้งนี้ มีกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นต่าง คือ กลุ่มที่มีมุมมองว่าสภาพสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน การที่องค์การสหประชาชาติมองว่า การใช้แรงงานเด็กเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เพราะเหตุมองแต่ด้านลบ ไม่ได้มองถึงประโยชน์ที่ได้จากการทำงานของเด็ก

มาตรการทางกฎหมายที่มีส่วนในการควบคุมดูแลตามที่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยอายุขั้นต่ำ ฉบับที่ 138 และ อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงาน ฉบับที่ 182 เพื่อเป็นกำหนดอายุขั้นต่ำการทำงาน ซึ่งมาตรฐานสากลในการจ้างแรงงานเด็ก ไม่ต่ำกว่า 15 ปี หรือกรณีกลุ่มประเทศที่ยังไม่พัฒนา กำหนดการจ้างงานไว้ขั้นต่ำไว้ที่ 14 ปี กรณีงานอันตรายต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และงานเบาที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเด็ก คือ ต้องมีอายุ 13-15 ปี รวมถึงมาตรการทางกฎหมายของไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ที่ไม่จ้างแรงงานที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ และกำหนดรายละเอียดของประเภทงานอันตรายที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อเป็นการบริหารจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบเลวร้าย

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่จะควบคุมดูแลการใช้แรงงานเด็กในทางแรงงานบังคับ เพื่อที่จะดำเนินการระงับการใช้เกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับทุกรูปแบบ คือ อนุสัญญาฉบับที่ 29 ว่าด้วยเกณฑ์แรงงานบังคับ ซึ่งกำหนดลักษณะของแรงงานบังคับหรือแรงงานที่จำเป็นต้องทำ หรืองานบริการที่บังคับให้คนทำเพื่อเป็นการลงโทษ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นไม่ได้สมัครใจทำหรือถูกบังคับให้ใช้แรงงานด้วยการข่มขู่การใช้ความรุนแรงทางกาย หรือการทารุณกรรมทางเพศ และบางที่อาจถูกกักขังและบางครั้งถูกเป็นแรงงาน

¹⁷ Ibid.

ชุดนี้ โดยแรงงานบังคับหรือแรงงานที่จำต้องทำมีหลายรูปแบบ¹⁸ นอกจากนี้มีพิธีสารประกอบอนุสัญญาฉบับที่ 29 ปี ค.ศ. 2014 (พ.ศ. 2557) เป็นส่วนเสริมของอนุสัญญา เพื่อให้มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวครอบคลุมในการจัดการปัญหาการใช้แรงงานบังคับซึ่งจะเน้น การบังคับใช้กฎหมาย การป้องกัน การคุ้มครอง การชดเชยและเยียวยาและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายจากการถูกบังคับใช้แรงงาน รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งด้านกฎหมายวิชาการและการแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมถึงการแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดี และการเรียนรู้ในการต่อต้านการใช้แรงงานบังคับหรือแรงงานเกณฑ์

เป้าหมายที่ 16 มี 10 เป้าประสงค์ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก คือ เป้าประสงค์ที่ 2 ยุติการละเมิดการแสวงหาประโยชน์การค้ามนุษย์และการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบและการทรมานที่มีต่อแรงงานเด็ก¹⁹ อย่างที่ทราบกัน ประเทศไทยถูกสื่อต่างประเทศกล่าวหาว่า เป็นศูนย์กลางในการทำการค้ามนุษย์หรือลักพาตัวบุคคลจากประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง หรือเด็ก ซึ่งเป็นชาวกัมพูชาและเมียนมา ที่บังคับให้ค้าประเวณี และทำงานที่ต้องใช้แรงงานด้วยกำลังกายซึ่งเป็นงานหนัก เช่น ประมง ก่อสร้าง ภาคเกษตร ทั้งนี้ ภาครัฐมีความพยายามที่จะดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลและแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์ใช้แรงงานเด็ก แรงงานบังคับและการค้ามนุษย์ด้านแรงงานอย่างจริงจัง โดยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มุ่งเน้นการคุ้มครองแรงงานไทยและแรงงานเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพการจ้างงาน สภาพการทำงานและสวัสดิการตามกฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่า เป้าหมายที่ 16 เป้าประสงค์ที่ 2 มีความสอดคล้องกับบริบทกฎหมายของประเทศไทย ที่มีนโยบายที่ต้องการยุติการใช้แรงงานเด็กโดยมีการแก้ไขมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานเด็กขึ้นมาใหม่ให้มีบทลงโทษหนักขึ้น

นอกจากนี้ ด้านกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (กสร.) ได้ให้ชุดเฉพาะกิจคุ้มครองแรงงานทำการตรวจสอบการใช้แรงงานเด็ก แรงงานบังคับ เน้นประเภทกิจการที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ ประมง ก่อสร้าง ภาคเกษตร และได้ดำเนินการตั้งแต่ตุลาคม 2559 ถึง มิถุนายน 2560 ที่ผ่านมามีการตรวจสอบสถานประกอบกิจการ 38 แห่ง พบว่าลูกจ้างที่ได้รับความคุ้มครอง 4,499 คน สามารถแบ่งออกเป็นสัญชาติไทยจำนวน 1,426 คน และต่างด้าวจำนวน 3,073 คน และพบว่ามีกรณีกระทำความผิดฐานใช้แรงงานเด็กและไม่แจ้งการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี รวม 13 แห่ง²⁰ ซึ่งการออกมาตรการทางกฎหมายรวมถึงมาตรการการ

¹⁸ กระทรวงแรงงาน, “Forced Labour”, <http://www.mol.go.th/anonymouse/content/terminology/forced-labour>, (last visited 30 August 2018).

¹⁹ International Labor Organization, Op. cit.

²⁰ ภัทรวรรณ ปิ่นแก้ว, “แรงงาน แรงเหตุโดนกล่าวหาค้ามนุษย์ บังคับใช้แรงงานต่างด้าว”, https://www.labour.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=36840:2560-08-11-11-08-16&catid=1:2011-03-31-03-24-26&Itemid=88, (last visited 13 November 2018).

ควบคุมดูแล เพื่อให้ยุติการละเมิดแสวงหาประโยชน์การค้ามนุษย์และการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบและการ
ทรมานที่มีต่อเด็กมาตลอด

ประเทศไทยมีความพยายามที่กำหนดขอบเขตกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย โดยเฉพาะ
พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ให้มีความสอดคล้องตามมาตรฐานทางกฎหมายขององค์การ
แรงงานระหว่างประเทศและตามนโยบายขององค์การสหประชาชาติ เรื่องยุติการใช้แรงงานเด็ก นอกจากนี้
ประเทศไทยได้มีการร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการใช้แรงงานบังคับ พ.ศ. กำหนดขึ้นมา
เพื่อป้องกันการใช้แรงงานบังคับ การคุ้มครองเหยื่อ และการเข้าถึงการเยียวยา รวมทั้งกำหนดให้ประเทศ
สมาชิกต้องมีนโยบายและแผนการปฏิบัติการของประเทศ โดยร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้จะต้องมีความ
สอดคล้องกับอนุสัญญาฉบับที่ 29 ว่าด้วยเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 และพิธีสารประกอบ
อนุสัญญาฉบับที่ 29 ปี และแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์และความมุ่งมั่นของรัฐบาลไทยอย่างจริงจังต่อการ
ป้องกันและขจัดการใช้แรงงานบังคับ

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาเรื่องการค้ามนุษย์และการใช้แรงงาน
บังคับ การหาแนวทางแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์รวมถึงการใช้แรงงานบังคับให้หมดไป โดยเฉพาะกลุ่มแรงงาน
เด็ก แต่ทั้งนี้ ไม่สามารถที่ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเนื่องจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และ
วัฒนธรรมของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้ยากต่อการแก้ไขและไม่มีประสิทธิภาพ สำหรับกรณี
ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานเด็กในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จึงมีข้อจำกัด
บางอย่างที่ส่งผลให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการใช้แรงงานเด็กในสายตา
ประชาคมโลกนั้นมองว่าเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในการที่จะแสวงหาประโยชน์
ชอบโดยง่าย และเสี่ยงถูกนำไปค้ามนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ใช้แรงงานโดยการ
ละเมิดสิทธิ ข่มขืนใจผู้อื่นให้ทำงานหรือบริการโดยไม่สมัครใจ

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาเรื่องของการกำหนดนิยามคำว่า “แรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน” ยังไม่มีกฎหมายใดที่กำหนด
คำนิยามไว้อย่างชัดเจนใน รวมถึงกรณีงานก่อสร้างจำพวก ยก แบก หาบ หาม ขุด ลาก สิ่งของที่มีน้ำหนัก
เป็นงานที่ไม่เหมาะสมสำหรับแรงงานเด็กนั้น ไม่มีการบัญญัติในหมวดการใช้แรงงานเด็กตามพระราชบัญญัติ
คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 แต่ปรากฏในกฎกระทรวงที่อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน
พ.ศ. 2541 คือ กฎกระทรวงกำหนดอัตราน้ำหนักที่นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานได้ พ.ศ. 2547 ซึ่งอาจส่งผลทำให้
เป็นช่องว่างทางกฎหมายได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ทั้งสองปัญหาข้างต้นส่งผลให้กลุ่มแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่น
ฐานถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง หรือบุคคลที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบได้ โดยเฉพาะด้าน

การใช้แรงงานกำลังจำพวก ยก แบก หาบ หาม ขน ทุ่น ลาก สิ่งของที่มีน้ำหนักมาก จึงควรมีการกำหนดคำนียามของแรงงานเด็กเคลื่อนย้ายถิ่นฐานให้มีความชัดเจนในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2541 และควรมีการกำหนดรายละเอียดของงานก่อสร้างจำพวก ยก แบก หาบ หาม ขน ทุ่น ลาก สิ่งของที่มีน้ำหนักมากเป็นงานอันตรายในหมวดของการใช้แรงงานเด็ก และกำหนดงานก่อสร้างเป็นกลุ่มงานประเภทงานอันตรายตาม เฉกเช่นเดียวกับมาตรการทางกฎหมายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาที่ 182 และข้อแนะนำที่ 190 ที่กำหนด เพื่อที่จะทำให้บทบัญญัติของกฎหมายคุ้มครองแรงงานในหมวดการใช้แรงงานเด็กเรื่องงานอันตรายมีความสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเด็กนั้นมีเป้าหมายที่ต้องการยุติการใช้แรงงานให้หมดไปจากสังคม ซึ่งมีนักวิชาการบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยที่จะไม่ให้มีการใช้แรงงานเด็ก ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายนักวิชาการว่า ไม่ควรที่จะมองแต่ด้านลบเพียงด้านเดียว เพราะแง่ดีเป็นการฝึกทักษะและประสบการณ์การทำงาน ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่า การออกมาตรการเพื่อต้องการยุติการใช้แรงงานเด็กไม่ใช่คำตอบสุดท้าย เพราะพื้นฐานทางครอบครัวและสถานะทางการเงินของเด็กแต่ละคนต่างกัน ส่งผลให้เด็กบางคนอยากทำงานมากกว่าเรียนหนังสือเพื่อที่จะต้องการหารายได้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ ควรมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเรื่องลักษณะของงานที่เด็กสามารถทำได้และที่ไม่สามารถทำได้ โดยการกำหนดหลักเกณฑ์อายุ อย่างกรณีงานก่อสร้างที่ต้องใช้แรงงานกำลังจำพวก ยก แบก หาบ หาม ขน ทุ่น ลาก สิ่งของที่มีน้ำหนักมาก ควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี เพราะเนื่องจากเป็นงานอันตรายไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก กำหนดรายละเอียดประเภทของงานเบาและงานอันตรายให้ชัดเจน ควบคุมเรื่องของชั่วโมงการทำงานเพื่อให้มีการปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันและง่ายต่อการควบคุมดูแลการใช้แรงงานเด็ก ลดปัญหาการค้ามนุษย์และการใช้ความรุนแรงกับเด็กนั้นซึ่งเป็นปัญหาที่ควรได้รับการกำกับดูแลเป็นพิเศษ เนื่องจากกระทบกับหลักสิทธิมนุษยชน

บรรณานุกรม

- กมลชนก ขำสุวรรณ, และ บุรเทพ โชคธนาบุญกุล. “ความหลากหลายของแรงงานเด็กในประเทศไทย: จะป้องกันและแก้ไขปัญหายังไง”, ม.ป.ป.
- กระทรวงแรงงาน. “อนุสัญญาฉบับที่ 138 ว่าด้วยอายุขั้นต่ำที่อนุญาตให้ทำงานได้ พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) | กระทรวงแรงงาน”. <http://www.mol.go.th/anonymouse/international/3415>, (last visited 14 November 2018).
- กระทรวงแรงงาน. “Forced Labour | กระทรวงแรงงาน”. <http://www.mol.go.th/anonymouse/content/terminology/forced-labour>, (last visited 30 August 2018).
- ตำรวจภูธรภาค 7. คู่มือปฏิบัติการเรื่องแรงงานเด็กของเจ้าหน้าที่ตำรวจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามัคคีสาร (ดอกหญ้า), 2541.
- ประกาศคณะกรรมการระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย. “ประเภทงานอันตรายสำหรับแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายของประเทศไทย”, ม.ป.ป.
- “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน”. <http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>. (last visited 26 June 2019).
- ภัทรวรรณ ปิ่นแก้ว. “แรงงาน แรงกดดันจนกล่าวหาค้ามนุษย์ บังคับใช้แรงงานต่างด้าว”. https://www.labour.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=36840:2560-08-11-11-08-16&catid=1:2011-03-31-03-24-26&Itemid=88. (last visited 13 November 2018).
- มาลี พฤษพงศาวิลี. “ประวัติกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กในประเทศอังกฤษ”. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 11, 2 (2523).
- วรายุทธ พิษยวัฒน์. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานเด็กต่างด้าวที่ทำงานในร้านอาหาร ศึกษากรณีทำงานร้านอาหารในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558).
- “วิถีชีวิตเด็กถูกรุกรมก่อสร้าง”. <http://www.fblcthai.org/>. (last visited 26 June 2019).
- สำนักงานประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ กรมประชาสัมพันธ์. ประเทศไทยกับอาเซียน. (กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542).
- International Labor Organization. “Convention C127 - Maximum Weight Convention, 1967 (No. 127)”.

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CO DE:C127. (last visited 30 Janury 2018).

International Labor Organization. “Goal 8: Promote Inclusive and Sustainable Economic Growth, Employment and Decent Work for All”.

http://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/theme-by-sdg-targets/WCMS_556964/lang--en/index.htm. (last visited 7 June 2017).

International Labor Organization. “Goal 16: Promote Just, Peaceful and Inclusive Societies”.

http://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/theme-by-sdg-targets/WCMS_558142/lang--en/index.htm, (last visited 7 June 2017).

International Labor Organization. “Goal 16: Promote Just, Peaceful and Inclusive Societies”.

http://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/theme-by-sdg-targets/WCMS_558142/lang--en/index.htm. (last visited 7 June 2017).

McVeigh, Tracy. “UN’s Ban on Child Labour Is a ‘Damaging Mistake’”.

<https://www.theguardian.com/world/2016/dec/18/child-labour-un-ban-damaging-mistake>. (last visited 18 December 2016).